

HANGOK

Tappancs-Hangok (Facebook)

A hang az ember számára mindig jelentést hordoz: jelzi, hogy történt valami. A hang érzéklete az eligazodásunk egyik eszköze.

Hangokat kelthetnek a környezetünkben (a tárgyak körében, a természetben) bekövetkező történések, változások. Az élőlény hangadása lehet öncélú, de a legtöbbször már jeladás a társ(ak)nak, és a kommunikáció körébe tartozik: az egyszerű jelzéstől a legbonyolultabb közlésig.

A hang fizikai tulajdonságai:

1. *magasság*;
2. *hangerő*;
3. *időtartam*;
4. *hangszín*.

Ezek a tényezők a mindennapi beszédünkben is élnek, jelentést hordoznak vagy erősítenek, de főszerepet az énekben és a zenében kapnak. Az első két tulajdonság a szélsőség felé közeledve keltheti fel egyre erősebben a figyelmünket: a nagyon mély és a nagyon magas, a nagyon halk és a nagyon erős hangok. A hang ívet írhat le, ekkor a "*felfutás-kitartás-lecsengés*" hármasa jellemezheti (Helmholz, 1913), de még a legrövidebb és homogén hangnak is van kezdete, tartama és vége. Az időtartam tekintetében is a szélsőség válthat ki az emberből pszichikus hatást.

A hanghoz kapcsolódó akusztikai jelenség a *szünet*, a hang hiánya, az egyes hangok előtt-között-után elhelyezkedő csend, amely szintén hathat a lélekre. A szabályos váltakozás pedig (magasságban, hangerőben, időtartamban stb.) *ritmust* teremt.

Hermann Ludwig Ferdinand von Helmholtz (Potsdam, 1821 - 1894) német orvos és fizikus

A leggazdagabb jelentéstartománya az ember számára a hangok tulajdonságai közül a *hangszínn*ek van.

A hangszín a hangnak mindazon jellemzője, amelyek nem sorolhatók az első három tulajdonság körébe. A hangszín is fizikai jelenségeken alapul, de ezek teljes körű meghatározása a szaktudományban még nem történt meg (szakszavak pl.: *felhangtextúra*, *frekvenciaspektrum* stb.)

A hangszínt mindenekelőtt a hangforrás keretei, lehetőségei határozzák meg. Forrás lehet a természet (*szélsüivítés*), egy gép (*zakatolás*), egy-egy állat (*madárcsicsergés*), valamint a nő és a férfi sajátos hangképző szerve, illetve egy hangszer. A hangszín eszerint lehet természetes vagy mesterséges. Az ember – a hangtechnika ismeretében – alakíthatja a hangszínt, már a beszédben is, a képzett színész, sőt az énekes tudatosan és magas fokon, hozzájuk hasonlóan a zenész, a hangszerét megszólaltatva.

A hangszín hatása az ember agyműködéséből elsősorban az affekciók szféráját, a szubjektivitást, a lelket éri: kifejez, ill. felerősít egy pszichés tartalmat. A hangszín tehát a lélek, a személyesség közvetítője, ill. aktivizálója. Másodlagos szerepben a hangszín az objektivitást, az értelmi szférát is érintheti: nyomatékosíthat egy-egy közléselemet.

A megszólaló hangot a szubjektum azonnal minősíti: *tetszik* vagy *nem tetszik*. A lelki hatás árnyalatai végtelenül sokfélék, a megnevezésükhöz rendelkezésünkre álló szavaink száma pedig véges. Néhány példa mutatóba:

finom, durva, éles, tompa, harsány, öblös, sötét, világos, színes, telt stb.

Elgondolkodtató: a hallott érzetek lelki hatását olykor más érzéketekből (tapintásból, látásból) származó metaforák fejezik ki.

A külvilágból érkező hangok megnevezésére hangutánzó szavaink is vannak, amelyek a jelentésüket hangzásukkal is aláfestik:

természeti: *durr, koppanás*
állati: *miaú, zümmögés*
emberi: *hapci, cuppogás*

A hang a tulajdonságaival sokféle hatást gyakorolhat az emberre. A hatókörök:

A/ a hangok rezgések, érzeteket váltanak ki, amelyeket a szubjektum azonnal minősít (alapszinten: *tetszik* vagy *nemetszik*, *kellemes* vagy *kellemetlen*);

B/ az értelemben a hanghoz jelentés társul;

C/ az én a felfogott jelentést is minősíti, a saját motivációi alapján (alapszinten: *kell* vagy *nem kell*), lelki reakciót él át;

D/ a hangcsoport felépítése is alakítja a szubjektív hatást (alapszinten: *harmonikus* vagy *diszharmonikus*).

A hangszeres zene elsődlegesen az első és az utolsó területen szól hozzánk, "*a zene csupán érzetekkel beszél*" (Kant), de a művészi muzsika a hangzás megkomponálásával a lelki hatásokon keresztül a tudatvilágunk, szellemiségünk egészére hat. Az éneklés mind a négy módon közvetlenül megérinti az embert. A beszédben a jelentésre koncentrálunk, a beszédhangokból szerveződött szavak, mondatok, szövegek jelentésére, de a kommunikációban a hang zenei tulajdonságai (magasság és dallam, hangerő, időtartam, ritmus, hangszín, szünet) is kapnak többkevesebb szerepet. Minél több szerepet kapnak, annál gazdagabb és kifejezőbb a megszólalás.

Beszéd, ének, zene

A hang és hatása kultúrtörténetünk egyik alapeleme.

Az őskori kultúra kezdetén az emberek életében a jelentést közvetítő hangok, hangcsoportok kulcsszerepet játszottak, az együttműködés szervezői, nélkülözhetetlen eszközei lettek. Később, a szó megszületésével a megnevezés a felülkerekedés képzetét keltette, erre épült egyfajta varázslat, a szómágia eljárása. A mágikus, majd a vallásos szertartásokban az énekszerű hang, a hangszer és a tánc (vagy más ritmikus mozgás) egymás erejét növelte.

A művészeti ágak önállósulása csak fokozatosan következett be. Az antik kultúrában a zeneiség még együtt élt az irodalommal. A kultúra első számú közege ekkor a szóbeliség volt. Az ógörög irodalom első alkotásait énekmondók adták elő, kardalban, majd monódikus formában. Énekes volt az *aoidosz*, utóda a valószínűleg csak recitáló *rhapszodosz*. A hősénekeket a hexameter szerinti skandálással, a verslábakon belül talán kvart-vagy kvintlépésekkel adták elő, az i.e. VI. századtól

már csak ritmuskísérettel (a *rhabdosz* szó jelentése: bot). A lírai versek hangszeres kísérettel szólaltak meg: a magas rangú műfajokat (ódákat stb.) húros hangszer, pl. a *lyra* kísérte, az alacsonyabb rangúakat (pl. az *iamboszt*) fafűvós zeneszerszám.

Az énekszerű versbeszéd a középkort is megélte. A liturgia előadásmódja lett a *recitálás*; a kezdőhangról a nagytercig lépegetve szólalt meg a zsoltár (a zsolozsma): pl. fá - szó - lá - lá - lá... További változat volt a *kantilláció*: prózai szöveg énekszerű felolvasása. A középkorban született meg a *gregorián*: egyházi egyszólamú kórus vagy szóló, hangszerkíséret nélkül. A ritmus kötetlen, *szillabikus* (szótagoló) és *melizmatikus* (hajlított) szakaszok egyensúlyával, kis hangközökkel, kis hangterjedelemben, lépcsőzetesen. A *sequentia*: a szó eredeti jelentése: következés; a betoldás (*tropus*) fajtája, az *Alleluja* miserészlet utolsó szótagjára énekelt zárómelizma, a X-XIV. században már vers, szillabikus melódiával, 2-2 versszak egy dallamra. A középkor derekán már a *polifónia*, a többszólamúság uralkodott. Az *organum* eredeti jelentésben együtthangzás, több szólamú kompozíció. A IX-X. században párhuzamos szólamok, a vezető *vox principalis* és a lejjebb kísérő *vox organalis* hangzottak egyszerre, kvart vagy kvint különbséggel. A XII. század sajátossága lett a *melizmás orgánium*, amelyben a *tenor* (a "tartó") volt a gregorián dallamú főszólam, és uralkodott a kétszólamúság. Majd megszületett a *motetta*: általában már három (négy) szólamú, szöveges alkotás, az első önálló zenei műfaj, a valláson kívül a szerelemről is, vagy szatirikus stílusban a szórakoztatás céljával.

A zene kibontakozása, önállósulása tehát már a középkorban megkezdődött. A kifejezendő lelki tartalmak csaknem kizárólagos szférája ekkor a vallás volt, de idővel a profán érzéskör is belépett a zenetörténetbe. (A népzene ezzel párhuzamos ágán folyamatosan megszólalt.) Az újszerű műzenei irányzat vezéralakja Monteverdi lett, aki felújította a beszéd és a zene kapcsolatát. Elve volt: az ének a beszéd hanglejtéséhez igazodjon, és "*a jó zene célja a kedély megindítása legyen*". A XVII. században az *affektusokra* irányul a figyelem, elemzésükbe és rendszerezésükbe a bontakozásnak indult tudományos élet úttörői, Descartes, majd Spinoza is bekapcsolódtak. Athanasius Kircher szerint 8 affektust lehet zenével kifejezni:

szeretet és szomorúság,
öröm és harag,
szánalom és félelem,
bátorság és kétségbeesés.

A német polihisztor a zenészi technikát is érintette: az öröm kifejezésére tágas hangközök képesek, a szomorúság szűk hangközökkel szólal meg.

A beszédszerű éneklés ezután sem tűnt el: a *parlando* siratóénekekben, népdalokban, kiszámoló mondókákban és a közkultúra egyéb formuláiban, sőt a műzene több ágában hatásos előadásmód lett, napjainkig. A XX. század második

feléből visszatekintve Nicolaus Harnoncourt felsorolja a beszéd zenei kifejezésének változatait:

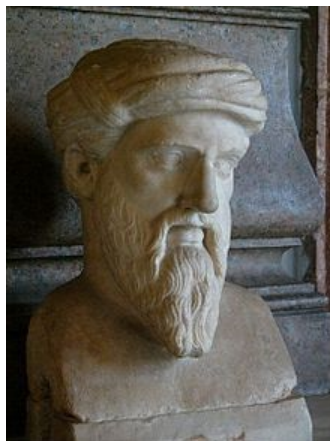
beszéd, zenei hangokkal (kb. 1650-től);
akusztikus imitáció (pl. állathangok);
képek ábrázolása (pl. R. Strauss művei);
gondolatok, érzelmek (programzene).

E rész lezárására: a zenéről itt és most a ***Parlando*** című folyóiratban tehetjük közzé gondolatainkat...

Hangsor, harmónia

A hangok a legtöbbször nem egyedül jelentkeznek.

Az egymás utáni, eltérő hangmagasságú hangok különbsége a *hangköz*. A viszony lehet: *konszonancia* vagy *disszonancia*, azaz együtthangzás vagy eltérő jelleg. A hangzás minősége a hangot közvetítő levegő részecskéinek rezgésén alapul; Euler szerint (XVIII. sz.) a konszonáns hangok rezgései szabályosan esnek egybe.

Püthagorasz mellszobra (római másolat)

Szamoszi Püthagorasz (Kr. e. 570 körül – Kr. e.

495) ión származású, preszókratikus filozófus és matematikus, a püthagoreus filozófiai iskola megalapítója. Nevét ma a matematikában a Pitagorasz-tétel viseli (amit a maga általánosságában valószínűleg ő bizonyított először). Tanítványaival máig ható eredményeket ért el a csillagászatban, a matematikában és a zeneelméletben.

Már Püthagorasz felfedezte, hogy a hangok közti harmóniát a számviszonyok teremtik meg. A kellemes hangközöket megszólaltató húr-arányok:

oktáv = 1:2

kvint = 2:3

kvart = 3:4

Megemlítjük, hogy az ezekben a képletekben szereplő számok összege a *szent tetraktüs*, a 10, számrendszerünk bázisa. Püthagoraszék a világrendet is a számarányra és a zenére épülőnek vallották: az ókorban ismert 9 égitest (a 9 ismertet a szám-misztikától vezérelve kiegészítették 10-re egy ellenföld képzetével) a szintén forgó Föld körül egy-egy szférán kering, suhogó neszt hallatva, konszonáns hangokkal. Az egyes szomszédos szférák között egymáshoz illeszkedő hangközök: félhang, egész hang vagy kisterc. A szférák zenéje (a fogalmat Kepler is átveszi majd) azonban az emberi fül számára nem hallható – vélték a püthagoreusok.

Az V. századra kialakult ógörög zenefelfogás a zene alapelemére, az annak vélt *tetrakhorda* (négyhangnyi egységre) koncentrált. A *tetrakhord*: lefelé haladó dallammenet. Három alapváltozata volt ismeretes – a 4 hang között összesen 2 egész és 1 fél hangközzel – aszerint, hogy hol helyezkedik el az egy-egy egész hang, illetve a félhang. A három fő változatot emberi jellemvonásokhoz, sőt egy-egy nép kultúrájához is kapcsolták:

<i>lá – szó – fá – mi</i> : férfiasság, bátorság	= dór
<i>lá – szó – fi – mi</i> : féktelenség, élvezetvágy, harci kedv	= frig (kisázsiai)
<i>lá – szí – fi – mi</i> : mámor v. panasz, puhaság	= ión v. líd

A másik alapegység a *trikord* lett, pl. a *dó - re - mi*. A *pentaton trikord*, pl. a *lá - szó - mi* előfordul a magyar népdalokban is ("*Bújj, bújj, zöld ág*").

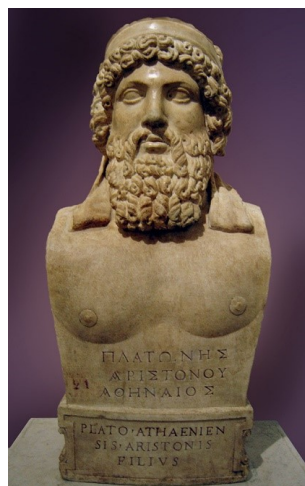
A görögök hangsortípusokat is felállítottak:

a/ a szabályos hangsor *diatonikus* jellegű, 7 tiszta kvintből álló láncolat (*fá - dó - szó - re - lá - mi - ti*), ez a későbbi dúr-moll hangnemek alapját adó hétfokú skála öse;

b/ a *kromatikus* hangsor az alapskála felemelt és leszállított változataival, az oktávnak mind a 12 félhangjával;

c/ az „*enharmonikus genosz*” összhangzó jellegű, a tetrakhord variálása két szélső hang között.

Püthagorász a zene és a *pszükhé* kapcsolatát is meglátta: "*a lélek harmóniája a zene által teremthető meg*". Az ő nyomába lépő PLATÓN bölcselkedésének legjelentősebb eleme az esztétika területén: az érzékelést összekapcsolja az etikával; megkülönbözteti az *éthosz*-zenét és az élvezetzenét. A pozitív hatású zene a *paideia* (nevelés, képzettség, fegyelem) közvetítésével közösségi embert formál, annak belső világát, *éthosz*-át építi. A nevelés az állam alapfeladata, az ifjúság tehát a *dór* hangsor zenei alkotásaival ismerkedjen meg, pl. az isteneket dicsérő himnuszokkal. Ezekben mértéktartás, fegyelmezettség és bölcsesség fejeződik ki. Más művekkel, pl. Homérosz eposzaival azonban ne, mert az istenek ott emberi gyarlóságokat is képviselnek. Mindezek alapján Platón kiköti, hogy csupán a művelt emberek hallgathatnak zenét.

Platón (régiesen Plátó, eredetileg: Arisztoklész; sz.: Kr. e. 427 körül, Athén vagy Aigina – † Kr. e. 347, Athén), ókori görög filozófus, iskolaalapító. Hatása jelentős volt az ókori és a középkori filozófiára, művei manapság is viták és filozófiai vizsgálódások tárgyát képezik. Munkásságának nemcsak társadalomtudományi, hanem irodalmi értéke is nagy jelentőséggel bír.

Platón kizárólag a pozitív affektusoknak kívánt teret engedni, Arisztotelész engedékenyebb volt. Kifejtette, hogy a zene képes egyedül a művészi ágak közül az *éthosz* közvetlen megjelenítésére, kifejezésére. A zene a lelki tartalmak legközvetlenebb megszólaltatója. Kiválthatja az ember feloldódását, részesülését a világrend érzetében: *„a ritmus és a dallam hatolnak be a legjobban a lélek belsejébe, azt hatalmas erővel megragadják, s jó rendet hozva magukkal, azt, aki helyes elvek szerint nevelkedik, rendezett lelkű emberré teszik, aki pedig nem, azt éppen ellenkezővé.”* Mindazonáltal Arisztotelész már elfogadja, hogy a zene szolgálhatja bárkinek a szórakozását vagy a pihenését is.

Boethius diákokat tanít, miniatúra De Consolatione Philosophiae cum Commento Boëthius vagy Boethius, teljes nevén Anicius Manlius Severinus Boethius (Róma, 480 körül – Milánó környéke, 524.) római író, filozófus, államférfi. Egyesek az ókori irodalomhoz, mások a középkori irodalomhoz sorolják munkásságát.

Az ógörög bölcsélet arányelméletének metafizikus tovább gondolása: a kiegyensúlyozott lélek a világrend harmóniájával kerülhet kapcsolatba. A középkor elején Boethius fogalmai a *musica humana* (az ember belső harmóniája) és a *musica mundana* (a világrend harmóniája); harmadiknak nevezte meg Boethius a hangszeres zenét. Itt jut eszünkbe: Schopenhauer szerint a hangszeres zene képes a leginkább az akaratot háttérbe szorítani, mert kiemeli az embert a reális térből. És az is eszünkbe jut, hogy Haydnnak *A teremtés* című oratóriuma egy felcsattanó akkorddal kezdődik; a szerző megsejtette a természettudományban csak 1931-ben megszülető ősrobbanás, a *Big Boom* fogalmát?¹

J.Haydn: A Teremtés - Káosz és a Világosság (12:17)
Orfeo Zenekar és Purcell Kórus (Vezényel: Vashegyi György)

A zene: hangok összekapcsolt sora, kialakított akusztikai formáció a hangzás eszközeivel, a *harmónia* jegyében. A *diszharmónia* is megszólalhat a művészi zenében; az ilyen kompozíció közvetve fejezi ki a *harmónia* igényét, annak kulcsszerepét az emberi kultúrában. A leglényegesebb azonban az esztétika szempontjából: a zeneművészet ékes példa annak bizonyítására, hogy a művészetnek mindegyik ágára kiterjedően nem a *szépség* az alapértéke, hanem a *harmónia*.

Rezgés és fiziológia

Tudhatjuk, hogy a Földet gázburok veszi körül, a rezgés az atmoszféra létformája.

A fül, mint hallószerv az öt (vagy több?!) érzékszervünk egyike. Az ember a fizikai jelenséget, a rezgést, azaz a hangokat és azok felhangjait stb. érzékeli, és a zene hallgatása benne lelkiállapotokat vált ki, pszichés folyamatokat indíthat el.

A vibráció korántsem csupán a hallószervet, hanem az egész testet éri; fiziológiai hatása is lehet. Az éneklő ember hangszálainak rezgése tovább terjed a testben. A zene nem csupán a lelki, hanem a testi feszültségek feloldására is képes. A ritmusos dallam hatására szeretünk táncolni. A zene felfrissíthet, megtisztíthat, akár a fürdés, az úszás; a vízáradat hatására a bőrfelület megtisztul a szennyeződéstől, és a fizikai egyenetlenségei (a fény, hő, sűrűlódás, lerakódás stb. nyomai) kiegyenlítődnek, ahogy a zene is háttérbe szoríthatja, kiiktathatja a lelki zavarokat. A zene az agy két féltekéje közti kapcsolatot is rendez, erősíti. A zeneterápia testi és lelki zavarokra egyaránt használható.

¹ A kozmológiában az ősrobbanás (más néven „nagy bumm”, angolul „The Big Bang”) egy olyan tudományos elmélet, mely szerint a világegyetem egy rendkívül sűrű, forró állapotból fejlődött ki nagyjából 13,8 milliárd évvel ezelőtt.)

A testi, vérmérsékleti különbségek az emberek lelki kapcsolatainak lehetőségét is meghatározzák. A *ráhangolódás* megtörténhet embertársak között is.

Zene

Egy-egy zenemű hatása szubjektív folyamat; a zenehallgató személyiségének, tudatvilágának, valamint a zenével kialakult kapcsolatának is a függvénye. A zene iránti fogékonyság adottságokra épül, de mindenképpen fejleszthető képesség.

A magzat kb. a 28. héttől már az anyaméhben is érzel, a 9. hónapban pedig a hallószerve kifejlett állapotban működik. Amit a születendő baba hall, az elsősorban az anya szívverése, de a külső történések hangját is érzékeli, a beszűrődő hangok által kapcsolatba kerül a külvilággal.

Megszületése után az őt átölelő anya szívdobogása nyugtatja meg. Az anya dúdolása, éneke normalizálja a stresszhormon szintjét. Félévesen a kicsi már felfigyel a zenére, annak hallgatása a levegővételére is hat, az oxigén-telítettségét növeli. A hangokat, hangzásokat a memóriája már megőrzi. A hang-ingerek erősítik az agy fejlődését, a kellemes, dallamos, ritmusos zene pozitív hatást vált ki. A kellemes hangzásra genetikusan kódolt reakciók születnek. A zenével való kapcsolat az agy fejlődését támogatja: a két agyféltekét összekötő kérget erősíti, és a jobb agyféltekét fejleszti. Egy dallam, mint időbeli folyamat meghallgatása fegyelmezheti az agytevékenységet a rendszert segít kialakítani az elmében (Csíkszentmihályi Mihály), már a gyerekkorban is.

[Anyának lenni ♥ \(Kicsi Hang: Anya dúdolja\) \(2:18\)](#)

Ének / zene: az együttes neve Kicsi Hang, akik magyar költők verseit zenésítik meg, majd azokat dalba foglalják. Többet róluk megtudhatunk a honlapjukon: <http://www.kicsihang.com/>

A felvételen Beney Zsuzsa: Anya dúdolja c. versére írt zenét dúdolják.

Egy kitérő: a zeneterápia az atipikus állapottal (pl. diszlexia, autizmus) élő személyek fejlődését is pozitívan befolyásolhatja.

A továbbiakban a gyermek kapcsolata a zenével a családi kereteken kívül is erősödhet, a bölcsődében, az óvodában, az iskolákban stb. Kaphat speciális képzést, tanulhat hangszeren, és énekelhet kórusokban. A zenetanulás kulcskérdése: megérzi-e a növendék a feladatul kapott dallam hangulatát, és le tudja-e játszani a hangszerén a hangsort kifejezően, átéléssel? És a végső kérdés: beépül-e a zene iránti igény a személyiségébe, helyet kap-e a zene az életében?

A zene végtelenül sokféle szinten érheti a lelkünket. A fő fokozatok:

- a/ érintőleges hatás (pl. szórakozás);
- b/ átható élmény;
- c/ művészet.

A zene megszólaltathat hangulatot, érzelmi kapcsolatot, felidézhet korábbi emléket. Mélyebben hatva megnyitja önünket, szembesíthet hiányainkkal, kifejezheti vágyainkat, szenvedélyünket, akaratomkat. Az első két típus legfeljebb csak kölcsönöz a zeneművészet eszközeiből. A legmagasabb szintű hatás az átélés: a zenével közölt affektus magunkévá tétele, fantáziánk felszabadítása, a valóság fölé emelkedés.

Más szempontú hármas tagolás: a zene hallgatása elsősorban az érzékekre hat. Magasabb szinten már a memóriából csatlakoznak hozzá (tudatosodás nélkül) lelki élmények; a pozitívok átélése erősít, a negatívok legyőzésére lelkierőt teremt. A legmagasabb szintű effektus analitikus jellegű: a befogadóban tudatosulnak a hangminták, a szerkezeti sajátosságok. A zene hallása itt már zenehallgatás, amely szellemi koncentrációval indul, a többi érzékletet háttérbe szorítva. Az értelem közreműködése azonban nem akadályozhatja a lélek szabadjára engedését.

A hatás a személyiség pillanatnyi közérzetétől, léthelyzetétől, valamint általános nyitottságától, motiváltságától is függ. Oldott tudatállapotban a könnyedebb zeneművek csupán megérintik a lelkünket, zömmel a kellemesség érzetét keltik. Ha azonban a hallott zene aktuális létproblémánkat villantja fel, aktivizálja tudatunkban, átható hatású lesz. A zenevilág egyik végletében a popzene például felszabadítja az indulatokat. A legmagasabb szinten a zene kiemel a mindennapok világából, a totalitással hoz kapcsolatba. A művészet kikapcsol minden más pszichikus tartalmat, és extázisban részesít. Energiája magával ragad, és a kibontakozáshoz, a korlátok közül való kilépéshez, a kiteljesedéshez segít (Prahács Margit); kapcsolatot teremt a transzcendenciával (Zoltai Dénes).

Összefoglalásul: a zene megszólaltatja, kifejezi, kiváltja a lélek állapotait, tartalmait, aktusait.

A művészet és a vallás kapcsolata ősi eredetű. E két tudatforma a szinkretizmusból való kiemelkedésük, önállósulásuk után, a középkorra ismét találkozott, átfedésükből a zeneirodalom kimagasló alkotásai születtek. A barokk egyházi zene már az emberi érzésvilágra építve a világharmónia képmása kívánt lenni. A vallás és a művészet egyaránt a kiteljesedés, a totalitás felé vezeti az embert.

A kimagasló komponisták zenei világa a jellegzetes lelki tartalmak alapján is megkülönböztethető. Bach szembe szállva az egyházi zene korabeli (1700 körüli) hullámvölgyével megújította azt, pl. a korálokban a puritán szöveg tartalmát zenei

fantáziával jelenítette meg. Händel oratóriumaiban érzékiség, bőséges áradás, az élet szépsége hallható. Haydn művészete a boldogság, az egyéniség, az érzelmek és indulatok racionalizált megszólaltatásával is jellemezhető. Mozartnál a szeretet és a vágy, az életerő, a szellemvilág mélységei hangzanak fel, színekavalkáddal. Beethoven zeneköltő, művészete a szenvedélyek összhangját, a végtelenséget, egzisztenciális expresszivitást sugározza. Schubert dalköltő, a halandók szenvedéseiről, érzéki csalódások képzeteiről muzsikál. Liszt szimfonikus költeményeiben fogalmak kifejezési lehetőségeit találhatjuk. Verdi szenvedélyeket szólaltat meg. Wagnernél a zene világeszme, amelyben a lényeg közvetlenül jelentkezik. Richard Strauss: álom, vágyakozás. Mahler: világfájdalom, a világrend fanatikus keresése. A XX-XXI. század modern kultúrájában a harmónia elérhetetlennek tűnik, a formák szétesnek, de a posztmodernben talán vissza tudunk fordulni a hagyományokhoz...

Amit hozzátehetünk a művészi zene variációihoz: a *dúdolás*. Egy-egy dallam vagy csupán töredék önfeledt megszólaltatásával önmagunknak zenélünk. A dúdolás legalább részlegesen kikapcsolja a figyelmet. Fiziológiai fellazulást is kelt, nem csupán az idegrendszerben, az egész testben is. A dúdolt dallam és annak ritmusa valamilyen lelkiállapotunk kifejezője vagy feloldója, mindennapjainkban. Vagy a memóriánkból bukkan elő egy-egy korábban hozzá tapadt affektus megszólaltatására, vagy új rögtönzés.

***Kelecsényi László Zoltán** a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium ny. magyar nyelv és irodalom tanára, zenebarát.